

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 341

МОРСЬКИЙ РОЗБІЙ, ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Балашов Д.М.

Національний університет «Одеська морська академія»

У статті розглядається визначення поняття морського розбою, його відмінність та схожість із морським піратством. Проаналізовано головні проблеми морського розбою в Україні та світі. Визначено головні шляхи, щодо подолання даного злочину.

Ключові слова: морський розбій, морське піратство, співробітництво, відповідальність.

Постановка проблеми. Морський розбій – це одним з найдавніших злочинів в історії людства. У різних своїх формах прояву, даний злочин перетворився на одну з найнебезпечніших проблем сьогодення, проблему, яка викликає резонанс та увагу не лише окремого регіону, а усіх країн світу. Жодна країна не здатна в самоті вирішувати будь-які глобальні проблеми, саме тому, об'єднання спільних зусиль посідає перше місце на шляху протистояння незаконним актам, спрямованим на безпеку торговельного мореплавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням проблеми морського розбою та піратства у різний час приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені А.А. Купрій, Г.Г. Серєда, Ю.М. Панфілова, К.В. Пурінова, Ю.С. Ромашов, М.О. Будаков, О.М. Шемякін, В.М. Прусс, В.В. Демиденко.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Проблема злочинності на морі не дає спокою людству майже з того моменту, коли розпочався розвиток торговельного мореплавства. Нажаль, морський простір використовується не лише на благо людства, на сьогоднішній день у межах внутрішніх вод та світового океану все частіше відбуваються акти морського розбою та піратства, які представляють реальну небезпеку для мореплавства, й у першу чергу, для права кожної людини на життя, на волю і особисту недоторканність.

Метою даної статті є: дослідження такого злочину як морський розбій, аналіз головних проблем, та визначення засобів щодо протидії.

Висвітлення основного матеріалу. Задля того, щоби визначитися з усіма аспектами морського розбою, та визначити кроки протидії, по-перше потрібно з'ясувати, що саме підпадає під тлумачення морського розбою.

Слід зазначити, що саме визначення поняття морського розбою має купу розбіжностей, адже досить часто дослідники ототожнюють та розглядають даний злочин у контексті морського піратства або тероризму. Зокрема, у п. 2.2 Кодексу практики розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден, прийнятого резолюцією ІМО А.922(22) від 29.11.2009, збройне пограбування суден означає будь-який інший незаконний акт насильства або затримання, або будь-який акт розкрадання або загроза такого, спрямований проти судна або проти людей або

майна, які перебувають на борту, який стався в межах дії національної юрисдикції держави [1].

Досить схоже тлумачення дає Ю.С. Ромашов: «Акт морського розбою (озброєного нападу на судно) – заборонені законодавством держави діяння, вчинені в їх територіальному морі і внутрішніх водах і здійснювані тими ж самими способами, та з цією самою метою, що і при актах піратства» [2, с. 15].

Таким чином, під актом морського розбою слід розуміти будь-який незаконний акт насильства або арешту, або будь-який акт грабежу або загрозу його застосування, крім акту піратства, що здійснюються з особистими цілями і спрямовані проти судна або проти осіб або майна на борту такого судна в межах внутрішніх вод держави, архіпелагу і територіального моря, або будь-який акт підбурювання або свідомого сприяння здійсненню будь-якого з перерахованих вище діянь.

В той час, як безпосередньо саме морське піратство регламентується низкою міжнародних нормативно-правових актів, а саме: Конвенція 1958 р. про відкрите море (ст. 15), Конвенція ООН з морського права 1982 р. (ст. 101), Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників і Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 г., а також у багатьох резолюціях та рекомендаціях ІМО та Міжнародного Морського Бюро [2, с. 26].

Наприклад, О.М. Шемякін визначає піратство – як незаконне захоплення, пограбування або потоплення торгових суден, що здійснюються у відкритому морі приватновласницьких або державними судами. Тобто це протиправні насильницькі дії, що здійснюються у відкритому морі і в іншому місці поза юрисдикцією будь-якої держави [3, с. 56].

Отже на підставі вищезазначеного, можемо встановити, що морський розбій та морське піратство злочини дуже схожі як за характером діяння, так і з його метою. У кожному конкретному випадку при кваліфікації таких актів необхідний аналіз вчиненого діяння, співвіднесення його з ознаками злочинів, закріплених в міжнародних договорах, а також з методами і, перш за все, з цілями, властивими морському розбою або піратству. Про ці злочини не можна говори-

ти як про одне й те ж, не дивлячись на те, що суспільно-небезпечне явище, яке вони несуть – одне й теж саме. Критерієм відміни є місце вчинення злочину, якщо місцем скоєння морського піратства є відкрите море поза юрисдикцією будь-якої держави, то місце скоєння морського розбою обов'язково є територіальні води будь-якої країни.

Іншою проблемою морського розбою – є питання співпраці держав між собою, з метою визначення єдиного кроку та комплексного запобіжного засобу протидії даному злочину.

Протягом приблизно століття, а саме починаючи з Першої і закінчуючи Другою світовою війною, а також включаючи весь період «холодної війни», локальні злочини на морі не давали про себе знати. Із закінченням «холодної війни», конкуренція на морі між основними її учасниками помітно ослабла. З цього моменту розпочався процес трансформації морської стратегії провідних морських держав, коли на перше місце стали виходити співпраця та взаємодія [4, с. 131].

Морські загрози локального характеру, зокрема такі як морський розбій підривають регіональну стабільність та при певних умовах можуть мати негативні наслідки глобального масштабу. Проте у напрямку співпраці є певна сукупність чинників, які стають перешкодою у майбутньому вдалому вирішенні проблеми морського розбою. Приймавши на себе зобов'язання співпрацювати у напрямку протидії та припинення актів озброєного нападу на судна, відповідно до Конвенції 1958 та 1982 року, держави передбачили універсальну юрисдикцію: право будь-якої держави захопити піратське судно або літальний апарат, заарештовувати присутніх на ньому осіб і захоплювати усе майно, що знаходиться на ньому. Обидві конвенції рекомендують компетентним судовим органам держави, в межах якої відбулося захоплення піратського судна або літального апарату, здійснювати розгляд цих злочинних актів та застосовувати до нього відповідні кримінальні санкції на основі свого внутрішньо-національного законодавства. Але законодавство багатьох країн, які є учасниками зазначених Конвенцій не мають у своєму внутрішньо-національному законодавстві такого визначення як морське піратство або морський розбій, застосовуючи у цьому випадку передбачені санкції за схожі злочини, такі як: бандитизм, грабіж, вбивство, захоплення заручників, тощо [4, с. 133].

Серед провідних спеціалістів та наукових видань існує думка про те, що співпраця держав органів, метою діяльності яких є розширення та поглиблення до проблеми охорони людського життя і майна на морі, виражається в розробці чотирьох основних груп документів:

1. Технічні стандарти, яким повинні задовольняти сучасні морські судна та інші об'єкти.

2. Місцеві та міжнародні правила, що регулюють безпечно плавання суден.

3. Правові та технічні норми, що дозволяють найкращим чином організувати пошук і порятунок людей і майна на морі.

4. Техніко-правові умови і заходу щодо запобігання забруднення морського середовища та зменшення наслідків аварійних розливів нафти та інших шкідливих речовин.

Комплексне бачення сучасної проблематики боротьби із піратством та морським розбоєм стало основою не лише для доктринальних міжнародно-правових досліджень, але і до зовнішньополітичних ініціатив держав. Воно знайшло своє відображення в проекті Всеохоплюючої конвенції у боротьбі з актами піратства на морі, підготовленого Урядом України і запропонованого для розгляду державами-членами в ООН.

Інформаційна складова, що охоплює відповідну тематику співробітництва держав з протидії морському розбою піратству, охоплює основні види інформаційної діяльності держав. Враховуючи послідовність у проведенні інформаційних заходів можна виділити наступне:

1. Міждержавний обмін інформацією щодо заходів, які застосовуються для попередження здійснення актів морського озброєного нападу.

2. Надання інформації компетентній міжнародній організації щодо усіх випадків захоплення піратських суден в ході проведення державами відповідних анти-піратських заходів;

3. Міждержавний обмін інформацією щодо вилученого майна, що було отримано в результаті скоєння акту піратства.

4. Надання інформації про заходи, що застосовуються державами для попередження відмивання коштів, отриманих в результаті незаконної діяльності озброєних злочинних угруповань на морі.

Інформаційна складова займає важливе і особливе місце в комплексі запропонованих заходів, спрямованих на протидію морському розбою; інформаційне співробітництво держав передбачає використання основних інститутів міжнародного інформаційного права, зокрема надання, поширення і обмін інформацією; координація діяльності держав, як у окремих питаннях інформаційного міжнародного співробітництва так і у спільних питаннях протидії морському озброєному розбою передбачає широку участь міжнародних організацій.

В широкому комплексі заходів, пов'язаних з протидією морському розбою, особливе місце має зайняти інформаційна складова. Мова має йти про використання серед інших, інформаційних заходів в процесі вдосконалення міжнародно-правового механізму боротьби із актами морського розбою.

Узагальнюючи практику діяльності держав у зазначеній сфері, яка певною мірою є сукупністю заходів технічного, організаційного, соціального і правового характеру, можна зробити певний висновок, що соціально-правові заходи, а саме: запобігання протиправним діям, які направлені перш за все проти безпеки мореплавства, а також морське шахрайство, незаконний обіг наркотиків, работоргівля, кіднепінг та радіопіратство тощо – є першорядними серед усіх заходів через те, що вони спрямовані на захист життя людини, що є головною цінністю відповідно до усіх міжнародних стандартів [5, с. 119].

Вивчаючи склади таких злочинів, як озброєний розбій, бандитизм, відмічаємо, що вони в цілому відповідають вимогам міжнародного законодавства з тією різницею, що такий злочин, як озброєний розбій є спеціальним за своїм об'єктом – безпека міжнародного судноплавства. Кожна держава повинна самостійно кваліфікувати злочини, що розглядаються, і самостійно

(в залежності від спеціальних цілей і характеристик) деталізувати достатньо широку сферу кваліфікації міжнародного злочину – озброєного розбою і розбіїшувати у певний розділ КК України відповідні даному складу злочини.

Залежно від конкретних характеристик під кваліфікацію міжнародних злочинів – озброєного розбою за КК України підпадають або розбії або бандитизм або пограбування. При визначених обставинах, зазначені склади злочинів важко розмежувати. Так, наприклад, якщо злочинна група має корисливий мотив, озброєна. З одного боку – корисливий мотив є одною з характеристик розбою, з іншого – озброєність групи є однією з характеристик бандитизму.

Таким чином, для безпечного та стабільного функціонування держав, які представляють собою складні соціальні системи, необхідний ефективний захист їхніх життєво важливих інтересів від різного характеру загроз, у тому числі і від загроз злочинів міжнародного характеру, таких як морський озброєний розбії та піратство. Забезпечення вказаного захисту, може бути досягнуто шляхом установаження нормами національного законодавства кримінально карних злочинів, склад яких відповідав би нормам міжнародних угод, обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також шляхом правильно кваліфікації злочинів, у контексті міжнародних угод та національного законодавства України – у цілому, і внутрішньо-національного законодавства України зокрема [6, с. 149].

Діям морських злочинців сприяють певні внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів слід віднести політичну та економічну нестабільність, відсутність контролю з боку влади держав, наявність численних зручних притулків на березі та інтенсивне судноплавство у районах. До зовнішніх факторів можна віднести відсутність чіткої й ефективної нормативно-правової бази щодо охорони суден від збройних нападів, розбіжності в заходах протидії озброєним нападам на судна на міжнародному й національному рівнях, відсутність чіткої ідентифікації суб'єктів, які в кожному конкретному випадку повинні відвертати напад та боротися з наслідками морського розбою, недостатньо ефективну роботу організацій, метою яких є безпека судноплавства Світового океану та морського простору.

Саме у цьому контексті виникає низка юридичних факторів, якою ускладнюється боротьба із морським розбоем.

По-перше, не зрозуміло, у чийй юрисдикції будуть знаходитися морські злочинці, захоплені в нейтральних водах. Якщо над середньовічними піратами та розбіїшниками, які не мали капітерського патенту, скоювали розправу на місці злочину, то сучасних злочинців, особливо якщо вони встигли викинути зброю за борт – або просто відпускають, або передають владі їх країни-громадянства, у якій вони, як правило, відразу опиняються на волі. Найяскравішим прикладом такої практики є Сомалі.

По-друге, дуже часто незрозумілою є юрисдикція захоплених піратами суден. Сучасне торгове мореплавство, мабуть є найбільш інтернаціоналізованим серед усіх галузей світової економіки. Судна, як правило, ходять під зручними

прапорами (Панами, Ліберії, Монголії, Камбоджі тощо), їх команди майже завжди складаються з представників декількох країн, тому досить часто буває незрозуміло, хто саме повинен захищати кожне конкретне судно.

Також, окремою правовою та організаційною проблемою, є проблема притягнення злочинців до кримінальної відповідальності. Як було визначено, кримінальне переслідування піратів здійснюється як правило, згідно норм законодавства тієї країни, яка бере участь у даному переслідуванні. Однак цієї нормативно-правової бази виходить недостатньо. Виникають ситуації, коли над захопленими злочинцями жодна країна не вирішується взяти на себе зобов'язання притягнути до відповідальності піратів. Через дану колізію, злочинці опиняються в доволі зручному становищі. Адже, в них виникає шанс залишитися в країні, яка їх захопила (тим більше економічний стан цієї країни як правило значно вищий ніж в регіоні, де злочинець скоював акти морського розбою або піратства). Також, є великий шанс, на те, що такий злочинець опиниться серед мігрантів, що у майбутньому може перетворитися в суттєву проблему для держави.

У зв'язку із цим, неминуче виникали позиції щодо створення міжнародного судового органу, який би спеціалізувався на регулюванні правосуддя над морськими злочинцями. Зокрема, в 2010-му році Генеральний секретар Ради Безпеки ООН запропонував 7 варіантів створення таких судових інстанцій. Як відмічають спеціалісти, створення спеціалізованих міжнародних органів заслуговує на увагу, проте зараз практика показує інше, і правосуддя здійснюється судовими органами конкретної держави. Задля того, щоби уникнути в майбутньому правових розбіжностей та не врегульованих питань, держави укладають між собою двосторонні договори правової допомоги, головною метою яких є регулювання ситуацій, коли судно однієї держави, що захопило піратів, мало б змогу передати їх найближчій державі, задля здійснення акту правосуддя над злочинцями. Відсутність таких угод залишає злочинцям шанс уникнути відповідальності [7, с. 96].

Висновки. Проаналізувавши міжнародну практику, щодо протидії морському розбою, постає питання – чи потрібно міжнародній правовій спільноті створювати окремий кодифікований нормативно-правовий акт, який регулював би дії, щодо запобігання озброєному нападу на судна, скоєному в територіальних водах окремих держав? Як було зазначено, у процесі міжнародного співробітництва вже було прийнято низку Конвенцій, Резолюцій та Рекомендацій, але проблема безпеки торговельного мореплавства у внутрішніх водах держав все одно залишається.

Проблеми з виявлення та швидкого реагування на безпеку торговельного мореплавства, притягнення до відповідальності захоплених осіб, яких звинувачують у скоєнні акту морського розбою, співпраця та обмін необхідним досвідом та інформацією між державами – робить першочерговим завданням їх вирішення. До того ж, великої актуальності набуває протидія морському розбою завдяки його потенційному можливому зв'язку із міжнародним піратством та тероризмом. Важливим кроком залишається необхідність вжиття кардинальних заходів і виділення

ресурсів з метою розробки ефективної програми технічний прогрес – в перспективі здатні позитивно вплинути на боротьбу із злочинами, спрямованими проти безпеки мореплавства. комплексу заходів боротьби із морським розбоєм. Тим більше, що співпраця держав та науково-

Список літератури:

1. «Кодекс практики розслідування актів піратства та збройних пограбувань суден» (IMO A.922 (22) Code of Practice for the Investigation of the Crimes of Piracy and Armed Robbery Against Ships) // 29.11.2001.
2. Ромашов Ю.С., Корбут Л.В. Основи боротьби з актами тероризму та піратства на морі: Науково-дослідна робота. М., 2002. 83 с. В роботі доктора юридичних наук, академіка Міжнародної Академії.
3. Піратство, тероризм, шахрайство на морі: Правові аспекти / В.В. Демиденко, В.М. Прус, А.Н. Шемякін // В.В. Демиденко. – Одеса, АТ БАХВА, 1997.
4. Пурінова К.В. Морське піратство до визначення поняття / К.В. Пурінова // Вісник ОНУ ім. Мечникова. Правознавство. – 2015. – № 2. – С. 129-134.
5. Середа Г.Г. Міжнародно-правові аспекти протидії сучасному морському піратству / Г.Г. Середа // Право України. – 2009. – № 4. – С. 116-122.
6. Панфілова Ю.М. Міжнародно-правове регулювання у сфері протидії проявам піратства та морського тероризму / Ю.М. Панфілова // Правознавство Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право – 2012. – № 6. – С. 146-150.
7. Купрій А.А. Кваліфікація незаконних актів, спрямованих проти безпеки морського судноплавства / А.А. Купрій // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – 2001. – С. 93-101.

Балашов Д.М.

Национальный университет «Одесская морская академия»

МОРСКОЙ РАЗБОЙ, ПРОБЛЕМЫ В УКРАИНЕ И В МИРЕ

Аннотация

В статье рассматривается определение понятия морского разбоя, его отличие и сходство с морским пиратством. Проанализированы главные проблемы морского разбоя в Украине и мире. Определены главные пути, по преодолению данного преступления.

Ключевые слова: морской разбой, морское пиратство, сотрудничество, ответственность.

Balashov D.V.

National University «Odessa Maritime Academy»

MARITIME ROBBERY, PROBLEM IN UKRAINE AND IN THE WORLD

Summary

The article deals with the definition of the concept of sea robbery, its difference and similarity with sea piracy. The main problems of sea robbery in Ukraine and in the world are analyzed. The main ways to overcome this crime are identified.

Keywords: maritime robbery, maritime piracy, cooperation, responsibility.